

Risikovurdering av floghavre som indirekte planteskadegjørere og sannsynligheten for etablering av vinterfloghavre i Norge - norsk kortversjon

Uttalelse fra Faggruppe for plantehelse i Vitenskapskomiteen for mattrygghet 17.12.08, revidert 19.12.08

INNLEDNING

Dette dokumentet er en norsk kortversjon av VKMs følgende to vurderinger av floghavre: "Pest risk assessment of wild oats (*Avena fatua*) as an indirect plant pest in Norway", VKM dok. nr. 07/906-5, og "Assessment of the probability of establishment of winter wild oats (*Avena sterilis* ssp. *ludoviciana*) in Norway", VKM dok. nr. 07/906-6. Fullstendig versjon av de to vurderingene finner du på engelsk på VKMs nettsider, under Faggruppe for plantehelse.

BAKGRUNN

Floghavre (*Avena fatua* L.) er en vill havreart nært beslektet med vanlig dyrket havre (*Avena sativa*). Floghavre har en stor utbredelse og utgjør et ugrasproblem i Norge. Floghavre konkurrerer relativt godt med kornet, og ugraset kan forårsake betydelige avlingstap dersom den får vokse fritt.

Mattilsynet har et register over alle eiendommer der floghavre er funnet. Ved utgangen av 2005 var det 9526 landbrukseiendommer som var registrert med floghavre. Hittil er *A. fatua* den eneste floghavrearten som utgjør et ugrasproblem i Norge.

Mattilsynet vil revidere dagens regelverk vedrørende floghavre i Norge. I den forbindelse bestilte Mattilsynet, i et brev datert 27. mars 2007, en risikovurdering av floghavre som (indirekte) planteskadegjørere i Norge. Mattilsynet ba også om en vurdering av sannsynligheten for at andre floghavrearter (ville *Avena*-arter med skålformet frøfeste) enn *A. fatua* kan etablere seg som et ugras i Norge.

For å besvare spørsmålene fra Mattilsynet bestilte VKMs Faggruppe for plantehelse to rapporter fra Bioforsk Plantehelse. Den ene ble brukt som utkast til faggruppens risikovurdering av *A. fatua*. Den andre ble brukt som utkast til faggruppens vurdering av etableringspotensialet til andre floghavrearter enn *A. fatua*.

OPPDRAK FRA MATTILSYNET

Mattilsynet ber om en risikovurdering av floghavre som (indirekte) planteskadegjørere i Norge, i henhold til den internasjonale standarden ISPM No. 11 "Pest risk analysis for quarantine pests including analysis of environmental risks and living modified organisms", inkludert en vurdering av sannsynligheten for at andre floghavrearter (ville havrearter med skålformet frøfeste) enn *A. fatua* kan etablere seg som et ugras i Norge.

KONKLUSJON

Risiko vedrørende floghavre (*A. fatua* L.)

- Floghavre (*A. fatua* L.) er etablert i 155 av 431 norske kommuner. Ugraset er utbredt i alle kommunene i de viktigste jordbruksområdene i Sør-Øst-Norge og midtre del av Øst-Norge, og i kommunene nær Trondheimsfjorden. Ellers er floghavre til stede i kun noen få spredte kommuner som ikke er geografisk knyttet til disse hovedområdene.
- Områder som ennå ikke har *A. fatua*, men som står i fare for å få ugraset (utsatte områder; endangered areas), er estimert til 228858 ha. Dette arealet er spredt over det sentrale dyrkingsområdet i Norge. Fylkene i Nord- og Sør-Trøndelag har en høyere andel utsatte områder enn sørlige og midtre del av Øst-Norge.
- Sannsynligheten for innførsel av *A. fatua* til Norge fra andre land er veldig lav.
- Sannsynligheten for spredning innenfor Norge er høy. I områder med liten forekomst, som f. eks. Trøndelag, er sannsynligheten for spredning lavere enn i områder med mye floghavre. I slike områder er det imidlertid få nye gårder igjen som ikke har floghavre.
- Det offisielle floghavregisteret er et verdifullt verktøy når det gjelder tiltak for å begrense spredning. Registeret er også et verktøy for å følge opp gårder med floghavre. Registeret ville være enda nyttigere dersom inspeksjonen av gårder med ugraset ble mer systematisk.
- Floghavre har ikke lenger så stor betydning, selv ikke ved ensidig korndyrking. Årsaken til dette er bruken av kostnadseffektive ugrasmidler. I Norge er det imidlertid økning av arealet med floghavre. Forekomsten av floghavre kan variere fra kun noen få planter til et fullstendig dekke av feltet.
- Ved ensidig korndyrking er kjemisk behandling med og uten manuell luking den eneste gjennomførbare bekjempelsesmetoden. Håndluking alene er dyrt og lite effektivt selv ved beskjedne forekomster.
- En pågående endring i dyrkingspraksis innen korndyrking resulterer i at stadig flere gårder drives av entreprenører. Denne type drift fremmer bruken av ugrasmidler, selv på små infeksjoner, siden dette er en kostnadseffektiv metode for å bekjempe ugraset. Færre offentlige kontroller av kornåkre kan også forventes. De økonomiske konsekvensene er derfor fortsatt forventet å være store. De økonomiske konsekvensene kan være enda større i økologisk landbruk, dersom de mest lønnsomme vekstskiftene må endres til mindre lønnsomme omløp pga forekomst av floghavre.

Sannsynligheten for etablering av andre floghavrearter

- De viktigste *Avena*-artene som opptrer som ugras i korndyrking inkluderer *A. fatua*., *A. sterilis* og *A. barbata* Pott. Alle de tre artene har skålformet frøfeste.
- For både *A. sterilis* ssp. *macrocarpa* og ssp. *maxima*, og for *A. barbata* Pott, anses potensialet for innførsel og etablering i Norge som meget lav.
- *A. sterilis* ssp. *ludoviciana* (vinterfloghavre) har et moderat potensiale for etablering i Norge. Det ble derfor undersøkt hvor godt egnet miljøet er for *A. sterilis* ssp. *Ludoviciana*:
- Vår vurdering indikerer at klimaet ikke er gunstig for etablering av *A. sterilis* ssp. *ludoviciana* i Norge.
- *A. sterilis* ssp. *ludoviciana* er et problem i Sør-Europa og midtre deler av Sør-England, og er hovedsaklig et ugras i høstkorn. Mens det er meget trolig at sannsynligheten for etablering av *A. sterilis* ssp. *ludoviciana* har økt i Norge i senere år pga klimaendringer og konsekvent endring i dyrkingspraksis, er sannsynligheten for etablering i Norge fortsatt lav. Det er derfor ikke sannsynlig at *A. sterilis* ssp. *ludoviciana* vil bli et ugras i Norge under dagens forhold.
- Dersom fremtidig klima i Norge endres slik at vinterforholdene blir tilsvarende forholdene i Sør-England, mens arealet med høstkorn fortsetter å øke, kan *A. sterilis* ssp. *ludoviciana* bli et ugras i Norge.
- *A. sterilis* ssp. *ludoviciana* er ikke tilstede i Danmark, der høstkorn dyrkes i mye større omfang enn i Norge. Klimaet i Danmark er gunstigere enn i Norge, og man ville derfor forvente at ugraset etablerer seg i Danmark før det blir et problem i Norge.

VURDERT AV

Den som utfører arbeid for VKM, enten som oppnevnte medlemmer eller på *ad hoc*-basis, gjør dette i kraft av sin egen vitenskapelige kompetanse og ikke som representanter for den institusjon vedkommende arbeider ved. Forvaltningslovens habilitetsregler gjelder for alt arbeid i VKM-regi.

Faggruppe for plantehelse:

Leif Sundheim (faggruppelider), May Bente Brurberg, Trond Hofsvang, Christer Magnusson, Trond Rafoss, Brita Toppe, Anne Marte Tronsmo og Bjørn Økland.

Koordinator fra sekretariatet: Elin Thingnæs Lid

TAKK TIL

VKM har bestilt to rapporter om floghavre fra Bioforsk Plantehelse: Et utkast til risikovurdering av *A. fatua* og et utkast til en vurdering av sannsynligheten for at andre floghavrearter enn *A. fatua* kan etablere seg i Norge. VKM har brukt disse to rapportene som grunnlag for å svare på Mattilsynets bestilling. VKMs Faggruppe for plantehelse ønsker å takke Jan Netland, Helge Sjursen og Trond Rafoss for deres verdifulle arbeid med rapportene.